

РАСВЕТЉАВАЊЕ ЕКОЛОШКИХ ДЕЛИКАТА – ОПШТИ КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОПЕРАТИВНИ ПРОГРАМ

Мр Александра Љуштина
Криминалистичко – полицијска академија, Београд

*Ex paucis dictis intendere plurima possis.
Из мало речи могао би врло много закључити.
Латински циџаџи*

Сажетак: Савремени начин живота неминовно доноси нове видове деликвентног понашања, а један вид савременог деликвентног понашања су и еколошки деликти.

Еколошки деликти се одликују специфичном етиологијом и феноменологијом, те управо из тога произлази и специфичност њиховог расветљавања.

Сваки еколошки деликт, ма колико се подударао са неким другим сличним еколошким деликтом, има своје властито и посве ново специфично чињенично стање, па се пут за његово расветљавање мора увек изнова тражити. Међутим, познавање општих криминалистичких правила у виду општег криминалистичко-оперативног програма олакшава пут расветљавању еколошких деликата и осигурава систематичност у раду, као и постизање жељеног успеха. Те, стога, у овом раду следи приказ оригиналног криминалистичко оперативног програма у расветљавању еколошких деликата и алгоритамска шема расветљавања еколошких деликата.

Кључне речи: *еколошки деликти, расветљавање деликата, криминалистичко-оперативни програм, алгоритамска шема.*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Било које загађење воде, ваздуха или/и земљишта представља један криминалистички систем који сачињавају: предмет загађења, средства загађења, извор загађења, место загађења, време загађења, околности загађења (објективни и субјективни фактори), начини загађења, врста деликта, извршилац деликта и његови мотиви.

Елементи система кореспондирају међусобно јер између њих постоје различите узајамне везе. У поступку расветљавања еколошких деликата најбитније су везе између:

- штетних последица и извора загађења;
- штетних последица и њихових трагова (нпр. боја земљишта, боја воде, мирис воде, мирис ваздуха, повреде на телу и унутрашњим органима риба и других водених животиња, промене на биљкама и сл.);
- размере и обима штетних последица (нпр. количине уништене рибе, броја оболелих људи, величине загађене територије или акваторије и др.);
- својстава и количине загађујуће супстанце;
- количине загађења и других карактеристика извора загађења;
- околности које су допринеле загађењу, субјективних и објективних фактора (нпр. хидрометеоролошка ситуација, хидролошки режим, месни рељеф, температурне инверзије и сл.);
- удаљености места наступања штетних последица и извора загађења;
- извора загађења и починиоца деликта;
- починиоца деликта, његовог статуса (одговорно лице, радници или трећа лица) и начина извршења (чињењем или нечињењем);
- извора загађења и начина загађења;
- начина загађења и времена избацивања или одбацивања штетних супстанци (врло често је то у вечерњим сатима, ноћу, за време празника или нерадних дана, када је слабија активност контролних органа, или у време сезонског рада, нпр. при преради пољопривредних производа неминовно је увећање производње, али се често ради без замене система филтера за пречишћавање или уз одсуство и недостатак опреме и уређаја за пречишћавање – излаз из система чисте техничке производње, и сл.);
- мотива, циљева чињења (нечињења) извршиоца и начина извршења.

Познавање горе наведених веза омогућава да се сачини општи криминалистичко-оперативни програм¹ расветљавања еколошких деликата.

¹Програм (грч.) - план, нацрт, основа рада; Клајн И., Шипка М., Велики речник страних речи и израза, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 989.

Општи криминалистичко-оперативни програм је могуће користити у било којој фази расветљавања еколошких деликата.

Криминалистичко-оперативни програм представља ослонац у сакупљању релевантних података и омогућава стварање јединственог система – еколошког деликта. Он искључује „информационе шумове“ и доводи до успешнијег расветљавања еколошког деликта, кроз остваривање адекватно планираних активности сваког појединачног криминалисте у оквиру његовог делокруга рада на расветљавању еколошког деликта.

Општа питања криминалистичко-оперативног програма

Програм садржи следећа питања:

1. Шта је предмет загађења: водена површина, атмосферски ваздух или земљишно тло?

2. У чему се конкретно изразило загађење:

– у повећању концентрације загађујућих материја у ваздуху, води или земљишту;

– у повећању (подизању) температуре воде, њеној замућености, присутности одређених мириса, промени укуса и боје, те губљењу и других својстава воде при њеном коришћењу, у појављивању непријатног мириса у ваздуху, промени састава земљишта и појави одређених страних супстанци у земљишту;

– у избацивању штетних супстанци за које није установљена максимална дозвољена концентрација у води, земљишту или ваздуху;

– у испуштању отпадних вода у водене објекте;

– у испуштању отпадних вода, које садрже радиоактивне супстанце, у вештачке канале и језера, рибогоилишта или станишта водених птица, те у потоке и друге водене објекте из којих вода може доспети у та вештачка језера;

– у испуштању штетних материја у ваздух;

– у одлагању отпадних материја (најчешће у чврстом стању) на земљишно тло.

Термин криминалистичко-оперативни програм мало је заступљен у криминалистичкој литератури. Расветљавање еколошких деликата, као новог облика деликвентног понашања, који је произашао из савременог начина живота, због њихове специфичности и сложености, намеће нови приступ сузбијању еколошких деликата, који се остварује кроз креирање општег криминалистичко-оперативног програма.

Овај програм подразумева систематизовану разраду криминалистичко-оперативних питања у расветљавању еколошких деликата, применом алгоритамске шеме, систематизоване тако да се уз минималан напор дође до брзог и ефикасног оперативног расветљавања.

3. Какве су друге штетне последице загађења:

– обољења или помор људи, рибе, рибље икре, домаћих животиња, дрвећа, воћака, угрожавање усева и сл.

4. Који су услови допринели обољењу или уништењу људи, рибе, домаћих животиња, воћака, угрожавању усева и других штетних последица?

– постоји ли узрочно-последична веза између загађења ваздуха, воде или земљишта и наступајућих штетних последица?

5. Где, на којој територији, акваторији или ваздушном простору су наступиле штетне последице услед бачених или испуштених штетних супстанци у водене објекте, на земљишно тло или у атмосферу (загађење, обољења људи или помор рибе, домаћих животиња, дрвећа, воћка, угрожавање усева и др.)?

6. Када је дошло до загађења воде, ваздуха или земљишта и када су наступиле друге штетне последице?

7. Који је пут доласка штетне супстанце (супстанци) до места где је наступило загађење и друге штетне последице?

8. Где се налази извор загађења?

9. Шта се јавља као извор загађења?

10. Када је наступило и колико дуго је трајало загађење воде, ваздуха или земљишта?

11. Које околности су погодиле извршењу еколошког деликта?

12. Који су технички услови довели до испуштања загађујућих супстанци у воду, ваздух или земљиште?

13. Које норме заштите животне средине нису поштоване и да ли су нарушена правила пословања, производње?

14. Који је начин извршења деликта, које противправне активности су биле извршене, који законски пропис није био поштован?

15. Ко је одговоран за загађење воде, ваздуха или земљишта и наступање других штетних последица?

16. Када се приступило кршењу прописа (чињење) или када се није поступало по прописима када је то законски очекивано и прописано (нечињење)?

17. Постоје ли узрочне везе између постојећих активности или неактивности (уздржавања од активности) са загађењем воденог објекта, ваздуха, загађењем земљишта и другим штетним последицама?

18. Који су мотиви, циљеви, противправне, штетне активности или неактивности, окривљеног лица или више лица?

19. Који је карактер и обим користи добијене тим деликтом?

20. Које су олакшавајуће, а које отежавајуће околности за учиниоца еколошког деликта? Које су друге околности које карактеришу његову личност?

21. Која је форма и степен кривице субјекта еколошког деликта (уколико се ради о више лица утврдити одговорност сваког појединачно)?

22. Који је вид еколошког деликта извршен (кривично дело, привредни преступ, прекршај)?

Шемајски приказ ошћийї криминалистичкої програма

Систематизацију информација могуће је применити код сваког питања програма, по алгоритамској шеми:

Питање програма	Шта је познато по одређеном питању ?		Шта је неопходно установити ? (које верзије проверити)	Како установити ? (које активности и мере је неопходно спровести)
	познато сигурно	познато несигурно		
1	2	3	4	5

Правила криминалистичко-оперативног програма

За потпуно и ефективно коришћење криминалистичко-оперативног програма, потребно је коришћење система правила у његовој примени:

1. Детаљно појаснити питања програма;
2. Проверити да ли информација о предметном догађају има обележје еколошког деликта;
3. Уколико је информација о еколошком деликту поуздана, потребно је проценити степен њене веродостојности и настојати је „продубити“ аргументима;
4. Оформити питање програма;
 - 4.1. Прецизирањем питања настојати да се створи веза са наредним питањима програма (на пример, ако се као средство загађења јавља нафта, следи питање у којој количини је нафта присутна, када и одакле је она могла доспети у водени објект или земљиште и сл.);
 - 4.2. На конкретна питања настојати навести (према расположивим подацима) све теоретски могуће верзије, користити мисаону реконструкцију догађаја, а, уколико је потребно за оцену веродостојности мисаоне реконструкције догађаја, потражити помоћ специјалисте одређеног профила, а верзије које су могуће унети у рубрику 4 криминалистичке шеме програма;
 - 4.3. У рубрици 5 шеме криминалистичког програма навести све неопходне активности и радње које омогућавају проверу постављених верзија;

5. Уколико прикупљене информације носе карактер поузданости, (поуздано сигурно), тада у рубрику 4 алгоритамске шеме криминалистичко-оперативног програма уписати верзије и оперативне активности, а у рубрици 5 навести одговарајуће (што прецизније) активности помоћу којих је могуће добити неопходне информације;

6. Ако у прикупљеним подацима не постоји информација за конкретно питање програма, користити препоруке из рубрике 5;

7. При преласку на свако следеће питање програма користити препоруке из програма 1-6;

7.1. Ако одговор по разматраном питању програма носи карактер поузданости, проверити извор информација и размислити да ли постоји могућност да се ти подаци још више и конкретније „продубе“;

7.2. Проверити добијене податке који су унесени у рубрику 2 криминалистичке шеме (познато сигурно), да ли међу њима постоје противречности;

Уколико су добијени одговори (подаци) на претходна питања били веродостојни (поуздани), проверити да ли постоје противречности међу њима;

7.2.1. Уколико такве противречности постоје, потребно је размислити како их је могуће објаснити (да ли је раније, при уносу, направљена грешка и сл.);

7.2.2. Ако је неопходно, за одстрањење евентуалних противречности, у рубрици 5 алгоритамске шеме криминалистичког програма потребно је организовати мере и активности које омогућавају одстрањење постојеће, уочене противречности;

7.2.3. Уколико одстрањење противречности привремено није могуће, тада оценити у ком делу криминалистичко-оперативног програма се подаци јављају као најпоузданији (најверодостојнији);

7.2.4. У оцени података узети у обзир изворе информације који су изазвали противречности, као што су мање веродостојне информације;

8. Проверити добијене податке за сва конкретна питања и покушати створити слику еколошког деликта у целости;

9. Формулисати индивидуалне задатке који произлазе из добијених података о еколошком деликту;

10. Организовати решавање предвиђених задатака.

Повезаност послова предвиђених општим криминалистичко-оперативним програмом расветљавања еколошких деликата, појављује се по хијерархији, али и узајамним паралелним везама између њих, те тако било која претходна активност утиче на сваку следећу. Ово омогућава да се бо-

ље схвате еколошки деликти као систем, а такође даје и могућност оцене добијених информација о сваком постављеном питању програма, узмајући у обзир прикупљене податке, али и податке добијене по раније обрађеним питањима. У извесном смислу, могуће је рећи да се овај програм појављује као основно упутство планирања криминалистичко-оперативних активности у расветљавању еколошких деликата.

Коришћење криминалистичко-оперативног програма, безусловно, има карактер препоруке и не спречава полицијске службенике у њиховим стваралачким активностима на расветљавању еколошких деликата. Општи криминалистичко-оперативни програм расветљавања еколошких деликата је флексибилна смерница која омогућава свестрано, потпуно и објективно расветљавање тих деликата.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Сваки еколошки деликт, ма колико се подударао са неким другим сличним еколошким деликтом, има своје властито и посве специфично чињенично стање, па се пут за његово расветљавање мора увек изнова тражити. Не могу се дати стриктна упутства која би важила за све видове еколошких деликата, због великог броја медија који могу бити угрожени: вода, ваздух, земљиште, биљни, животињски свет и сл., али и због велике палете потенцијалних загађивача, како органског, тако и неорганског порекла. Искуство показује да не постоје истоветни случајеви и да свако расветљавање еколошких деликата мора да буде обављено на себи својствен начин.

Међутим, познавање и придржавање општег криминалистичког програма при расветљавању еколошких деликата не занемарује стваралачку активност, већ се управо криминалистички програми појављују као препорука која доприноси систематичности у раду на расветљавању еколошких деликата и осигурава жељени успех.

Знање и способности полицијских службеника кулминирају у способности да се расветле одређени еколошки деликти, а свака мера и радња, на путу од сазнања о еколошким деликтима до њиховог расветљавања, има своје значење и вредности. Но, битан критеријум за оцену вредности појединих мера и радњи је њихов коначан успех у доказивању еколошких деликта и идентификацији учиниоца. Зато свака предузета мера или захват треба да буде плански усмерена на постизање коначног циља. Ако сваки полицијски службеник, који учествује у расветљавању еколошког деликта, буде прожет том мишљу, и ако своје учешће не посматра изоловано, него као једну од мера и активности општег криминалистичко-оперативног

програма на расветљавању случаја, његово учешће добиће прави смисао и садржај, а његов допринос биће значајнији у расветљавању конкретног случаја.

Литература:

Бошковић М., Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета, Виша школа унутрашњих послова, Земун, 1993.

Gavin H., Duncan B., International Environmental Crime, Workshop Report, The Royal Institute of International Affairs, Internet, 2002, <http://www.euractiv.com/cgi-in/cgint.exe?714&>

Клајн И., Шипка М., Велики речник страних речи и израза, Прометеј, Нови Сад.

Ljuština A., Čvorović Z., Prevention and repression of ecological crimes using crime – detection methods, Science – Security- Police, Vol VIII, No 1, pp. 185-199.

Савиченко И. А., Проблемы расследования экологических преступлений, Сибирский юридический вестник, Но 1, 2004.

Саздовска М., Еколошка криминалистика, Филип Јофчески, Скопје, 2007.

SOLVING ECOLOGICAL DELICTS – GENERAL CRIMINALISTIC-
OPERATIVE PROGRAMME

Aleksandra Ljuština, MA
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: Modern way of life inevitably brings new forms of delinquent behaviour. One such new form of delinquent behaviour is ecological delict.

Ecological delicts are characterized by specific etymology and phenomenology and therefore their solving is very specific too.

Every ecological delict has its own and new specific characteristics and therefore we always have to search for new ways to solve it. However, understanding the general criminalistic rules eases solving ecological delicts and provides systemacy in solving ecological delicts. This paper presents original criminalistic-operative programme of solving ecological delicts and algorithm scheme of solving ecological delicts.